

Zajímavosti ze 16. konference CITES

Šance pro žraloky, lední medvěd neuspěl

Barbora Kaminiecká & Ondřej Klouček

Ve dnech 3.–14. března 2013 proběhlo v thajském Bangkoku šestnácté zasedání Konference úmluvy CITES, která slaví v letošním roce 40 let své existence. Zúčastnilo se jí více než 2 000 delegátů zastupujících smluvní strany i četné vládní, mezivládní a nevládní organizace (WWF, IUCN, TRAFFIC aj.). Při této příležitosti byl 3. březen vyhlášen Mezinárodním dnem ochrany planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů (World Wildlife Day). Konference je pořádána jednou za tři roky a v jejím průběhu je diskutována a schválena řada usnesení snažících se vylepšit fungování Úmluvy.

Krátce k jednání

Nejzajímavější částí jednání zůstává diskuse o návrzích na zařazení, přeřazení či o úplné vyřazení druhů v rámci příloh. Návrhy podávají jednotlivé země či několik zemí (zpravidla areálové státy druhu, o kterém se jedná) a následně jsou návrhy schváleny buď konsensem (žádná ze stran nemá výhrady), nebo se o návrzích hlasuje. V tom případě je ke schválení nutná dvoutřetinová většina hlasů přítomných a hlasujících stran. Výsledky změn v seznamech jsou pro všechny smluvní strany závazné a musí je následně začlenit do své legislativy. V Bangkoku bylo přijato celkem 55 návrhů na změnu seznamů CITES ze 71 předložených. Česká

republika je v rozhodování vázána postojem členských států Evropské unie, všechny návrhy jsou předem konzultovány na přípravných jednáních a koordinační schůzky pak pokračují i během celého zasedání. Výsledkem je, že všechny členské státy EU vzhledem ke společné legislativě hlasují jednotně. Vedením jednání za EU bylo pověřeno Irsko jako země aktuálně předsedající Radě EU a je třeba podotknout, že se svého úkolu zhostilo se ctí.

Boj o medvěda

Jedním z nejdiskutovanějších návrhů byl bezpochyby návrh USA na přeřazení medvěda ledního (*Ursus maritimus*) z přílohy CITES II

do přílohy CITES I. V tomto případě nepovažovala shoda ani mezi areálovými státy (USA a Rusko pro návrh, Kanada, Grónsko a Norsko proti návrhu), ani mezi členský-

CITES v kostce

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*), jak zní její celý název, byla sjednána 3. března 1973 ve Washingtonu. Úmluvu do současné doby ratifikovalo již 178 zemí světa a stala se tak během let poměrně účinným nástrojem regulace mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin. V minulosti významně pomohla např. k záchraně volně žijících populací slonů a nosorožců či četných druhů papoušků, kteří byli masově odchytáváni pro chov v lidské péči.

Na základě informací o míře obchodu a ohrožení jsou druhy zařazeny do tří příloh. Příloha CITES I zahrnuje druhy v přírodě ohrožené vyhynutím nebo vyhynutím, obchod s těmito druhy je až na výjimky zakázán. V příloze CITES II jsou druhy, jejichž situace není kritická, ale mohla by být, pokud by obchod s nimi nebyl regulován. Příloha CITES III zahrnuje druhy ohrožené jen na určitém území, jsou chráněny na základě návrhu dané areálové země, nikoliv celosvětově. V současnosti je v přílohách CITES zařazeno více než 30 000 druhů živočichů a rostlin (z toho asi 800 druhů uvádí příloha CITES I).

Diskuse kolem ledních medvědů nenechaly nikoho chladným.

Foto Ondřej Prosický (www.naturephoto.cz)

Žralok dlouhoploutvý (*Carcharinus longimanus*) končí často jako nechtěný úlovek v rybářských sítích při lovu tuňáků a mečounů.

Foto Richard Jaroněk

Hejno kladivounů bronzových (*Sphyrna lewini*). Jejich ploutve používané k výrobě tradičních asijských polévek jsou v Hongkongu, kde se

mi státy EU. Mírná většina členských zemí (spolu s ČR) byla pro návrh, ostatní země návrh nepodporovaly. Z tohoto důvodu se při hlasování EU zdržela, což nepochybně ovlivnilo výsledek. Jednotný postoj k návrhu však nezastávaly ani významné nevládní a mezivládní organizace. I přes velkou snahu USA, podporovanou Ruskem a četnými nevládními organizacemi, nebyl návrh přijat. Medvěd lední tak zůstal v příloze CITES II a nebyla schválena ani žádná dodatečná opatření k jeho ochraně.

Medvěd lední je v první řadě ohrožen úbytkem přirozeného prostředí, tj. trvale či sezonně zaledněných oblastí, kde nachází svou hlavní kořist – tuleně kroužkované (*Pusa hispida*). Úbytek mořského ledu, zejména v letních měsících, je vlivem globálních změn klimatu poměrně dramatický a v září 2012 přesáhl veškeré odhadované trendy. Na základě dat o úbytku prostředí předpokládá USGS (US Geological Survey) pokles početnosti populace medvědů ledních o plných 66% do roku 2050, tedy za pouhé tři generace. Lední medvěd je typickým K-stratégem, dožívá se 25–30 let, jedinci poměrně pozdě dospívají (samice v 5–6 letech, samci ještě později). Samice mívají pouze dvě mláďata, jejichž mortalita je vysoká. V posledních letech jsou medvědi častěji zaznamenáni na pevnině, než dříve. Znamenán byl kanibalismus a případy utonutí, kdy medvědi nenalezli led tam, kde vždy býval. Z 19 známých subpopulací se početnost zvyšuje pouze u jediné. Lední medvědi mají cirkumpolární rozšíření (v arktické a subarktické zóně celé severní polokoule) a obývají rozsáhlé domovské okrsky, celková početnost populace se odhaduje na 20 000–25 000 jedinců.

Druh je komerčně využíván. Ročně je v Kanadě, která na svém území hostí asi dvě třetiny celkové populace, legálně – na základě stanovených kvót – uloveno asi 800 kusů. Lovce za svou kratochvíli zaplatí v závislosti na sjednaných podmínkách 20 000–50 000 USD. V Rusku je medvěd lední chráněn již od roku 1956 a trofejní lov je zde zcela zakázán. Omezeně mají povolen lov pouze původní obyvatelé Čukotky. Problémem ruských populací však zůstává pytláctví a znečištění moří ropnými produkty z tankerů. Zvyšuje se poptávka po medvědech kůžích, a to zejména v Rusku a Číně – jsou nabízeny soukromníky za 5 000–20 000 USD, ale v luxusních obchodech byste za ně zaplatili 40 000–50 000 USD. Na internetu byl odhalen nelegální obchod, zejména na Ukrajině. K legalizaci exemplářů jsou často používána kanadská povolení k vývozu, nežádka falešná. Přestože obchod není hlavní příčinou úbytku medvědů, mohlo by jeho omezení významně přispět ke stabilizaci ohrožených populací, které by tak dokázaly lépe čelit hrozbě globálních změn podnebí a dalším negativním jevům, jež s tím souvisejí.

Žraloci konečně schválení

Dalším s napětím očekávaným tématem se staly návrhy na zapsání několika druhů žraloků do přílohy CITES II. Prvním byl návrh na zařazení žraloka dlouhoploutvého (*Carcharinus longimanus*). Podle studií poklesla jeho početnost vlivem neregulovaného lovu o 86%. Podle kritérií IUCN je tato paryba v části Atlantského oceánu kriticky ohrožena. V Mexickém zálivu klesly její stavy za posledních 40 let dokonce o 99%. EU byla u všech projednávaných návrhů pro přísnější ochra-

nu žraloků. Největšími oponenty návrhu byly Japonsko a Čína, které shodně vyjádřily pochybnosti, zda je možné vzhledem k celé řadě problémů uplatnit navrhovanou úpravu v praxi – obchodníci, úředníci ani celníci nebudou schopni, zejména půjde-li jen o ploutve z různých druhů, chráněné druhy identifikovat a pro některé oblasti a druhy bude složité provést studii o vlivu lovu na dané populace.

Následoval návrh na zařazení tří druhů žraloků kladivounů do přílohy CITES II. Nejvíce ohroženým druhem je kladivoun bronzový (*Sphyrna lewini*), kladivoun velký (*S. mokarran*) a kladivoun obecný (*S. zygaena*) byli navrženi jako podobné druhy, které není snadné od sebe ve volné přírodě odlišit. Jedná se o dlouhověké velké druhy (délka těla přesahuje 5 m), s nízkou reprodukční schopností. Jsou snadno ulovitelné, věrně danému stanovišti, což zvyšuje riziko vyhubení místních populací. Lovení jsou zejména pro ploutve, pokles početnosti je v jednotlivých oblastech Atlantského, Tichého a Indického oceánu 50–90% a ve Středozezemním moři až 99,9%.

Dále se jednalo o návrhu na zařazení žraloka sledového (*Lamna nasus*) do přílohy CITES II. Početnost celosvětové populace se odhaduje na 188 000–195 000 jedinců. Navíc jde o dlouhověký druh, který pomalu roste, pozdě se rozmnožuje a jedna samice odchová v průměru jen čtyři mláďata. IUCN jej hodnotí v severovýchodním Atlantském oceánu jako ohroženého, kdežto ve Středozezemním moři jej musíme považovat za kriticky ohroženého, loven je zejména pro ploutve a maso. Od roku 2010 je zakázáno lovit tento druh ve vodách EU, celosvětově je však zatím obchod neregulovaný.

Posledním dlouho očekávaným návrhem na posílení ochrany mořských druhů byl

nachází největší světový trh se žraločími ploutvemi, obchodovány zhruba za cenu 100 USD/kg.

Foto Tomáš Kotouč (www.tethys.cz)

Manta pobřežní (Manta alfredi). Za poptávkou po žaberních plátcích z velkých mant možná stojí pouhý obchodní kalkul. Dokladem je jejich používání k léčení novodobých nemocí a fakt, že se v tradiční asijské medicíně začaly používat teprve nedávno. Foto Tomáš Kotouč (www.tethys.cz)

návrh na zařazení rodu *Manta* spp. do přílohy CITES II. Rod zahrnuje dva poměrně dobře identifikovatelné druhy velkých rejnoků *Manta alfredi* a *Manta birostris*. Jsou celosvětově rozšířené v tropických a subtropických mořích. Podle kritérií IUCN jsou klasifikovány jako zranitelné, jednotlivé populace jsou málo početné a značně fragmentované. V posledních 6–8 letech byl v klíčových areálových zemích zaznamenán úbytek 56–86%. Druhy se pomalu množí a ohrožuje je i jejich způsob výskytu – zdržují se často v hejnech, která se snadno stávají terčem rybářů. Manty jsou pronásledovány zejména kvůli žaberním plátkům, které se využívají v tradičním asijském lékařství. Obchod v jihovýchodní Asii s touto komoditou stále narůstá. Rejnoci jsou tak cíleně a bez regulace loveni zejména ve vodách jihovýchodní Asie, Indie a východní Afriky. Odhadem je ročně uloveno téměř 5 000 exemplářů.

O všech návrzích týkajících se paryb se hlasovalo tajně a všechny byly schváleny

dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných hlasujících. Poslední pokus o zvrácení výsledků učinilo Japonsko na závěrečném plenárním zasedání, kdy se opět pokusilo návrhy otevřít a znovu o nich nechat hlasovat. Země vycházejícího slunce ale neuspěla. Výsledky hlasování byly přijaty bouřlivým potleskem a zařazení výše uvedených druhů žraloků do přílohy CITES II bylo na plenárním zasedání definitivně potvrzeno.

Závěr

Výsledky 16. konference smluvních stran CITES jsou povzbudivé: i přes viditelný odpor několika vlivných smluvních stran konečně došlo k posílení role Úmluvy při ochraně ohrožených mořských živočichů a vyjasnila se pravidla lovu ohrožených druhů v mezinárodních vodách. Nově bylo na seznamy CITES zařazeno několik druhů tropických dřevin. (Japonsko nadále zastává názor, že Úmluva by neměla řešit regulaci lovu moř-

ských živočichů nebo obchodu s komerčními dřevinami.)

Kromě toho byla do přílohy II nově zařazena řada asijských a severoamerických druhů, zejména sladkovodních želv. Naopak pro zjednodušení seznamů byly vyřazeny druhy, které jsou v současnosti považovány za vyhynulé (např. vakovlk *Thylacinus cynocephalus*, australské žáby tlamorodky rodu *Rheobatrachus* či nápadný datel císařský (*Campephilus imperialis*). Konference rovněž přijala řadu důležitých rozhodnutí k posílení boje proti pytláctví a nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy. V současnosti je nejpalčivějším problémem enormní nárůst pytláctví slonů pro slonovinu a nosorožců využívaných v tradičním asijském lékařství. Za hlavní příčinu je označována vzrůstající poptávka zejména z Číny a Vietnamu.

Barbora Kamieniecká působí v ústředí AOPK ČR (vědecký orgán CITES), Ondřej Klouček pracuje na MŽP (výkonný orgán CITES v ČR)

SUMMARY

Kamieniecká B. & Klouček O.: A Chance for Sharks, the Polar Bear Failed

On 3 – 14 March 2013, the 16th Meeting of the Conference of the Parties to the CITES, celebrating the 40th anniversary in 2013, was held in Bangkok, Thailand. The meeting of the Conference of the Parties is organized once in three years, and during the event, a lot of conclusions for improving the multilateral agreement implementation are debated and adopted. In Bangkok, a breakthrough in commercially used marine species was after all made. The CITES Annex II was amended by some shark species killed particularly for fins used for making traditional Asian soups. They include the Oceanic Whitetip Shark (*Carcharhinus longimanus*), Scalloped Hammerhead (*Sphyrna lewini*), Great Hammerhead (*Sphyrna mokarran*), Smooth Hammerhead (*Sphyrna*

zygaena) and the Porbeagle (*Lamna nasus*). Since the Bangkok conference, two large manta ray species (*Manta* spp.) have also been listed in Appendix II: their dried gill plates, or branchial filaments have become highly sought in traditional Asian medicine. At the same time, rules for fishing in international waters, i.e. in areas beyond national jurisdiction were clarified. Many Asian and North American tortoise and terrapin species have been listed in Appendix II. On the other hand, the U.S. proposal for amending the Annex I by the Polar Bear (*Ursus maritimus*) failed. For making the annexes to the CITES more simply, the species considered at present to be extinct, e.g. the Tasmanian Tiger (*Thylacinus cynocephalus*), Australian Gastric brooding frogs (*Rheobatrachus* spp.) or the Imperial Woodpecker (*Campephilus imperialis*) were delisted. The meeting also adopted decisions on fighting against poaching. At present, the most serious problem is an enormous increasing in poaching of elephants for ivory and in illegal killing of rhinos for horns used in traditional Asian medicine, caused by growing demand particularly in China and Vietnam.